

ČASOPIS

ZA

SLOVENSKI JEZIK, KNJIŽEVNOST IN ZGODOVINO

III. LETNIK.

UREJAJO IN IZDAJAJO:

FR. KIDRIČ, R. NAHTIGAL, FR. RAMOVŠ.

LJUBLJANA.

1921—22.

VSEBINA III. LETNIKA:

	Stran
R. Nahtigal: Instrumental sing. fem. <i>-oiŕ : -oo : -o</i>	1, 71
P. Skok: Oglej i Celje	24, 151
Fr. Ramovš: Slov. Celje.	33
J. Kelemina: Slovarski doneski	35
A. Bajec: O prvotnem slovenskem naglasu [^] v rezijan- skem narečju	40
Fr. Ramovš: Csl. <i>desto</i> — slov. <i>destan</i>	43
— Slov. <i>rês</i> „verum“	46
— Stesl. <i>nejevêrò</i> — slov. <i>nejovêran</i>	49
— Slov. <i>jêž</i> , <i>jêzero</i>	50
— Psl. * <i>nêsmò</i> — slov. <i>nêsam</i> , <i>nêsam</i>	52
— Slov. <i>têdan</i> „hebdomas“	55, 153
— Slov. <i>vîrij</i> , <i>vêrij</i> „piscina“	58
— Slov. <i>Kobarid</i> — furl. <i>Čavored</i> — ital. <i>Caporetto</i> — nem. <i>Karfreit</i>	60
R. Nahtigal: <i>Prisuha</i> — <i>prešuštvò</i>	63
Fr. Kidrič: Opombe k protiref. (katol.) dobi v zgo- dovini slovenskega pismenstva	73
Fr. Veber: O razmerju med besednim in stvarnim doživljajem	133
F. R.: Jan Baudouin de Courtenay	150
J. Šlebinger: Bibliografija.	154

Instrumental sing. fem. -oĭŏ : -oo : -ŏ.

(Donesek h karakteristiki in klasifikaciji slovanskih jezikov.)

Da se je praslovanska končnica -ŏ v instrumentalu sing. osnov na -a-, katere refleksi se nahajajo še danes v baltijskih jezikih,¹ zamenila že v praslovanščini po pronominih s končnico -oĭŏ, je dandanes vkljub nekim ugovorom J. Polívke precej splošno sprejeto in lahko rečem, tudi izven vsakega dvoma (gl. O. Hujer, Slovanská deklinace jmenná str. 157 sl.; J. Polívka v Sborniku statej posvjaščennyh V. I. Lamanskomu I 104 sl. in 656₁₋₂). Poleg stare cerkvene slovanščine, kjer je v pretežni večini -oŏŏ (o -ŏ gl. še doli), se nahaja refleks te iste končnice še v ruščini in maloruščini (rus. -oju in -oj preko -oĭŏ iz -oĭŏ,² mrus. -oju; o mrus. dial. -oj gl. doli), torej v jezikih, ki tudi sicer ne poznajo t. zv. krčenja vokalov v zlogih z -ĭ- po sredi. Prim. steksl. младала, нгракешн, столатн, поіасъ; rus. молодàя, ирàеиь, стоять, ндясъ; mrus. молодàя poleg молодà, ирàеи, стоьтн, ндяс i. pod. V jezikih, kjer so se take zlogovne skupine skrčile kakor v poljščini (*mloda*, *igrasz*, *stać*, *pas*), v češčini (*mladá*, *hráš*, *státi*, *pás*), ali v slovenščini (*mláda*, *igráš*, *státi*, *pás* — dial. *pojás* se govori na vzhodu, kjer že ponehuje teritorij splošnega krčenja), imamo tudi v instrumentalu sing. skrčeno obliko z odgovarjajočo dolžino v končnici: polj. instr. *reka* proti acc. *reke*, češ. instr. *rukou* za *rukū* proti acc. *ruku*, slov. instr. *rokó* proti acc. *rôko* — *rokô*. Da ne govorim o severno-slovanskih jezikih, že samo slovenska oblika z -ó nujno predpolaga ó kot rezultat krčenja iz -oĭŏ. Če bi namreč slov. -o v instrumentalu sing. fem. bil

¹ Prim. lit. *rankà* (dial. *runkù*) -*gerájja*, let. *rūku*, stprus. -*an* (gl. Hujer, l. c. str. 158).

² Šahmatov, Izslédovanieje o dvinskikh gramotah XV. v. (Izsléd. po russ. jazyku, II. 3, str. 111) podava drugi razlagi: -*oj* je ali po pridevnikih (-*oě* > -*oĭ*), ali pa je izenačeno z drugimi padežnimi oblikami po številu zlogov.

refleks prvotnoslovanske končnice $-ǫ$, tedaj bi morali imeti isti razvoj končnice kakor v nominativu sing., kjer je bilo prvotnoslovanski $-á$. Tega pa ni. Proti nom. *gubà* ali *rǫka* je v instrumentalu le *gubó*, ozir. *rokó* (kako morebitno *rǫko* je povsem sekundarno po nominativu). Ako se nahaja tudi nom. *gospá*, je to nastalo baš vsled krčenja iz *gospojà*. Že ta tako rekoč naravoslovno precizni argument z jedne strani popolnoma ovrže trditve J. Polívke v gori omenjenem spisu, da bi namreč v instrumentalu osnov na $-a$ - nikjer ne bilo krčenja, temveč povsod le staro praslovansko $-ǫ$, z druge strani pa do evidentnosti neomajno podpre že od mnogih izraženo znano mnenje, da je v zapadnoslovanskih jezikih in v slovenščini instrumentalna končnica osnov na $-a$ - nastala vsled krčenja iz $-oiǫ$ (prim. Oblak, Archiv für slav. Philologie XII 432—433; Hujer, l. c. i. dr.).¹

Da srednje- in vzhodnoštajersko $-oj$ ni istovetno z rus. $-oj$, ker je slov. $-j$ še le sekundarni prirastek (prim. adv. *nocoj* iz acc. *noč-so*, ali instr. *menoj*),² sta pokazala že Šuman in Oblak (gl. Oblak, l. c. 431—433). To $-j$ stoji v štajersščini tudi pri osnovah na $-i$ - (prim. pri Sellenku str. 42 *kloppjoi* i. pod.). Pa tudi za odpad končnega vokala, kakor bi bil tu $-o$ v $-oiǫ$ -, ni v tamošnjih narečjih nobene podlage. Pač pa stoji med slovenskimi narečji z razvojem prv.-slovanske končnice $-oiǫ$ na popolnoma drugim stališču prekmurščina. Tu imamo namreč podobno kakor v stari srbohrvaščini (tudi še sedaj sporadično dialektično) ter dialektično v slovaščini in maloruščini končnico $-ov$. Kako je ta končnica nastala v narečjih z refleksom u za $ǫ$, je jasno: $-oiǫ > -ou > -ov$. Nekaj težja je ta stvar za prekmurščino, kjer nimamo u za $ǫ$. Ker pa je refleks za $ǫ$ v prekmurščini danes v dolgih naglašanih zlogih ozek iz o v u se prelivajoč glas $ǫ$, ozir. diftong $-ou$, je razvoj $-oiǫ > -oǫ > -ou$

¹ Iz drugih razlogov in drugače je hotel svoj čas Jagić, seveda napačno, razlagati slovensko in kajkavsko $-o$ ($-u$): „Das Neuslovenische und Kroatische (Kajkavische) können ihren Instrumentalauslaut $ǫ-u$ ganz gut aus ou erklären, worauf das Ugrisch-slovenische und Ostslovenische oj , auch ov , deutlich hinweist“ (Archiv f. slav. Philol. I. 440). Jagiću je bilo pač za enotnost razlage južnoslovanske oblike, kar pa ne odgovarja danes znanim faktičnim razmeram.

² V rezijanskem, rožanskem in cirčniškem narečju je še *nocó* (rož. *ncó*). Gl. pri Pleteršniku *nocó*.

tudi tu povsem umljiv. S tem se nam pa predstavijo s stališča fonetičnega pojava krčenja vokalov konture treh različnih jezikovno-fonetičnih zon v slovanskih jezikih — vzhoda, sredine in zapada —, katere stoje med seboj v razmerju neposrednega in nujnega prehoda jedne v drugo: $-oŷq > -oq > -q$. Posebno zanimivo je pri tem, da zasega sicer posredujuća zona, ki veže vzhod z zapadom, v vse tri skupine slovanskih jezikov, južno, zapadno in vzhodno, da pa se razteza predvsem le na gotova narečja posameznih jezikov imenovanih skupin, toda v taki vrsti in na tak način, da je razvidno, da so morala ta narečja biti enkrat tudi v neposredni geografski zvezi in da so morala tvoriti jezikovno slovansko ozemlje, ki je bilo sredina celokupnega slovanskega jezikovnega ozemlja ter je tvorilo prehode na vse strani. Srbohrvaščina, prekmurščina, del slovaščine in malorusčine in, kakor bomo videli, tudi vzhodna bolgarščina zaključujejo nepretrgan pas slovanskih nekdanjih centralnih narečij in dokazujejo, da je moral biti v davnini pred nastopom Madžarov in razvitjem rumunskega naroda neke vrste centralni prehodni dialekt, katerega obseg, značaj, pomen in usoda mora tudi postati jedna iz mnogih nalog slovanske filologije. V pričujoči razpravi se hočem za sedaj omejiti na instrumental fem. sing., gotovo jeden iz najtipičnejših pojavov, ki vežejo gori imenovana narečja. Oglejmo si ga v njih po vrsti, pričënši s prekmurščino.

Oblak (Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen, Archiv f. slav. Philol. XII 436—437) pravi, da je v prekmurščini *-ov* splošno razširjeno, da pa se pri Küzmiču poleg *-ov* nahaja že tudi končnica *-om*, „ki se torej v tem narečju začenja razširjati še le v najnovejšem času“. Oblak navaja primere iz „Narodnih pripovedk“, objavljenih po Valjavcu v Kresu V—VI, iz „Predig z letnicami 1802—1830“, objavljenih po Valjavcu v Letopisu Matice Slovenske 1874 in 1877, iz Küzmičevega „Novega Zakona“ iz l. 1848 (3. izdaja) ter iz „Navoda na fliszanya vu govorënyi i razmënyi za vesznicski sôl“ (v Búdini 1870). Razen tega navaja še en primer z *-om* iz „Narodnih pripoviestí“, objavljenih po Valjavcu v „programu“ Varaždinske gimnazije iz l. 1874. Razlika v pisavi primerov na *-ov* — v pripovedkah *ženouv*, *vodouv* proti *sekejrov*, *posteljov* in pri Küzmiču *vodôv*, *zemlôv*, *vojskôv*,

soljôv proti *divjačinov*, *mêrov*, *ladicov*, *rodbinov* itd. — kaže na razliko izgovora naglašenege in nenaglašenege *-o-* v končnici.

Dialektološko gradivo pozna le končnico *-ov* z omenjenim razlikovanjem v izgovoru vokala *-o-*. Oblak sam je za prekmurski govor Črenšovcev določil *-ov* in *-ô^uv*, ozir. *-of* in *-ô^uf* (Zbornik za narodni život i običaje I 56). Tudi A. Pavel navaja v študiji o glasoslovju cankovskega narečja (Budapešta 1909) le primere z *-ov* in *-ô^uv*, ozir. *-of* in *-ô^uf*:¹ str. 6 *pod lâdavov*, 10 z *lâkavnicov*, 12 z *sâblov*, 13 z *mâtürd'ov*, 32 z *râmônikov*, 57 z *rdêčof kîticov*, z *vôdicov* (isto še 97), za *ribof*, 61 s *krbûlov*, 63 s *pûkšof*, 76 s *tožbòuf*, 130 z *menov*, 138 *sâof*, s *tâof*, z *mâof* (isto še 144), 143 z *mânov*, 144 in 145 z *sâbov*, 144 z *iglicof*, 148 za *ñòuv* (prim. acc. *rokòu* 144, *glavòu* 144 in 147, *goròu* 147, *vdòvico*, *dèklico* 148 i. pod. ter gen. plur. *koñòuv*, *možòuv* 34, *mòustov* 146 i. pod.). Istotako je v „*Národnem blágu vogrskij Slovâncov*“, ki ga je zapisal Števan Kûhar v Brátoneih, le da piše refleks naglašenege *o* z *ô*: n. pr. str. 1 s *prísâgov*, 2 *nad njôf*, 7 *nad diklôf*, 19 z *müno^f*, 27 s *kadiüunicof* pa *škropüunicof*, 34 z *blâgoslòvlânov vodôf*, z *mérof* itd. proti acc. *njô* 2, na *glavô* 15, *divòjko* 2, gen. plur. *stô konjôf* pa *dvêstô üncof* i. pod.

Ker se je v srbohrvaščini starejše *-ov* zamenilo z *-ôm* ter je tudi v najbližjem sosedstvu s prekmurščino, v Mejmurju, *-om* (prim. Oblak, Nešto o megjumurskom narječju, Zbornik za nar. život i ob. I 56), a tudi dalje doli v Podravini *-ôm* (prim. F. Fancev, AfslPh. 29, 366), si moramo tudi za književno prekmurščino ogledati razmerje med *-ov* in *-om*. Zanimivo je v tem pogledu odgovarjajoče mesto v evangelijih v „Novem Zakonu“ Števana Küzmiča (v Halli 1771):² Mat. VII 1 *šterom soudbom soudite, s tistom bodete sodjeni : i šterom merom mejrite, s tistom bode vam nazaj merjeno* proti Mark. IV 24 s *šterov merov bodte vi merili, s tistov bode i vam merjeno* ter Luk. VI 38 *šterov mejrov bodte merili, s tistov bode vam nazaj merjeno*. Navedena mesta kažejo, da je Küzmič od po-

¹ *-v* ali *-f* na koncu oblike zavisi od sledečega glasu, ozir. mesta na koncu izreke. V Pavlovih primerih gori opuščam tu nepotrebne dia-kritične znake.

² Pri citatih tu in dalje doli opuščam madžarsko grafiko.

četnega -om prešel v nadaljnjem tekstu k -ov. To potrjujejo tudi drugi slučaji oblike instrumentala sing. fem. v „Novem Zakonu“ in v dodatkih k njemu. V to svrhu naj navedem primere in sicer tudi osnov na -i-, ki so sledile osnovam na -a-, kakor stoje v tekstu a) iz evangelija sv. Matevža ter početka evangelija sv. Marka in b) iz molitev na koncu knjige: a) str. 3 s *krvjom, seboj*, 6 z *Mariom*, 7 z *Mariom materjom*, 11 *vsakov rečjov*, 16 ž *njom*, 18 *pred teboj*, 21 *šterom soudboj* itd. (gl. gori), 25 *pod oblastjom*, z *ričjom*, 32 *nad njouv*, 34 *pred Očom*, 35 *pred teboj* (*teboj* gl. še 41, 55, 59, 89 itd.), 40 z *menom* (*menom* gl. še 55, 60, 87, 88 itd.), 41 s *seboj* (*seboj* gl. še 53 bis, 60, 70, 83, 88 itd.; 53 je *soboj*), 47 s *prísogom*, 50 *smrtjom*, 62 z *ženouv*, 65 z *menov*, 67 ž *njouv*, 77 z *grablivostjom* i z *nemertüčlivostjom*, *skazlivostjom* i *nepravičnostjom*, 78 *cérkerjov*, 79 *njouv*, 81 z *močjouv* i z *dikov velikov*, 82—83 *nad držinov svojov*, 87 z *jalnostjom*, 97 z *stražov*, 98 z *bojaznostjom* i z *velikom radostjom*, 104 z *divjačinov*, 105 z *oblastjom*, 109 z *srditostjom*, *nad trdostjom*, 113 s *šterov merov* itd. (gl. gori); b) str. 818 z *močnov vü paznostjom*, 819 z *jejstvinov* i s *pütninov*, *skrbljivostjom*, s *trdnov vü paznostjom*, s *tvojov obečanov miloščov* i *oblübov*, 821 z *njegovov pokornostjom*, *doprnešenov pokornostjom*, 823 s *preobrnjenov na vino vodouv*, s *punov vörov*, s *kakšov*, z *ednov ričjouv*, s *takšov vörov*, 825 *svojov svetov smrtjom*, 827 *med smrtjom*, ž *njouv*, *pred smrtjom*, 828 s *trnavov korounov*, 829 s *tvojov ričjouv*, *svojov svetov ričjouv* i *svojov obrambov*, 832 s *tvojov svetov smrtjom*, *nad tvojev rastrganov ovčarnicov*, 833 s *čemérnov pašov*, s *Kristušovov ričjouv*, *vü paznostjom*, 834 s *tvojov ričjom*, 837 z *radostjom*, 838 *svojov smrtjom*, z *ednov ričjouv*, *pred teboj* poleg *ib. s teboj* (*teboj* gl. še 847 in 848; *teboj* se nahaja predvsem v stalnih zaključnih frazah molitev), 839 s *pravov vörov*, ž *njegovov mokov* i *smrtjom*, 842 z *velikov oblastjom*, 843, 844, 847 s *tvojov miloščov*, 845 *mokov* i *smrtjom*, 853 *šterov tvojev lejnov dobrouov*. V predgovoru k „Novemu zakonu“, ki ga je podpisal „M. Torkoš Jožef, prednjejši farar Šopronski“,¹ stoji vseskozi -om: § 5 *svojom jalnostjom*, *svojom srečnostjom*, 13 *oznanostjom*, *med Mürom* i

¹ Da li je bil Torkoš trd Oger brez vsakega znanja prekmurščine, ni povsem gotova stvar.

Rabom,¹ 15 z *gjedrnostjom i s pobožnostjom, s tehom vrét, s tvojom i drugi pomočjom, pred sehom*. Iz navedenih primerov sledi jasno, da je v Küzmičevem „Novem Zakonu“ v instrumentalu sing. fem. spočetka skoro vseskozi *-om*, potem pa prevladuje vedno bolj *-ov*, a *-om* se omejuje posebno na osnove na *-i-* in osebne zaimke, na koncu knjige v molitvah pa se raba končnic izpremeni v povsem nasprotno smer, *-ov* postane jedino veljavna oblika, a *-om* se pojavlja le tu in tam pri osebnih zaimkih. Že B. Raič (Narodni Koledar in LMS. I. 1868, str. 65) pripisuje končnico *-om* osnovam na *-i-*, ako ne pada naglas na njo: „Ženski samostavi s končnico *a* imajo v družilniku končnico *-ov*: z *dikov, med Murov*; samostavi ženski na soglas v imenovalniku pa imajo *-ouv* ali *-om*: *pomočjouv, zmožnostjom*.“

Po predgovoru k „Novemu Zakonu“ § 14 je izdal Števan Küzmič tudi „Vöre krsztsánszke krátki návuk“ (v Halli 1754). Tu nahajamo v nasprotju z „Novim Zakonom“ ne le že pri prvem primeru instrumentala sing. fem. na drugi strani naslovnega lista „*pod nebov*“,² temveč tudi v predgovoru in v knjigi skoro vseskozi *-ov*, *-om* pa le redko in sicer pri osnovah na *-i-* brez naglasa na končnici, pri osnovah na *-a-* pa, kakor se zdi, zlasti v bližini drugih, moških in srednjih instrumentalov na *-om*: predg. 3 b z *boleznostjov*, 4 b—5 a s *praznov võrov*; str. 4 z *radostjov*, 9 z *našov vünejšnjov službov*, 14 *pred menov*, 16 ž *njegovov svétov ričjov(v)*,³ 17 z *našov ričjov*, 19, 20 z *vrajžov močjouv*, z *Božov ričjov*, 20 *skazljivostjom*, 25 *smrtjov*, z *britkostjom* (prim. tukaj: *Grozí se i z ognjom, s pobejgom i z vouzom, z jočom i z britkostjom, z gladom . . .*), 27, 28 z *libéžnostjov*, 29 *držinom* (prim. tu: *s priatelom i naše võre držinom, vse pa z delom . . .*), 31, 32 z *ričjov*, 32 *smrtjov*, 38 s *kakšov škerjouv*⁴ itd.

¹ Prim. k temu naslov knjige J. Košiča, rojenega l. 1788 v Belotincih pri Muri: *Zobrisani Sloven i Slovenka med Mürov i Rabov*. V Kórmentini 1845 (gl. Simonič, Slovenska bibliografija I. 241).

² Prekmurski je *neba* f.: prim. v „Novem Zakonu“ str. 53: *žalostna néba, obraz nébe*; 69: *z nébe*, toda ib. tudi *z nebés*.

³ Pomotoma stoji mesto *v—cs*.

⁴ Pisava končnice *-ov*, *-ouv* je istovetna s pisavo končnice *-ov*, *-ouv* v genetivu plur.: prim. *vragouv* predg. 10b poleg *od židovov* 4a, *grejhov* 6a i. pod. V splošnem zaznamuje *-ou-* naglašeno dolgo o, naj je že etimološko

Izmed redkih še starejših prekmurskih knjig mi je bil dostopen le „Réd zveliesánsztva“ (v Halli 1747), ki ga je prestavil iz nemščine Sever Mihao z Vaneča in ki ga Küzmič navaja v „Navuku“ predg. 3 b z zanimivim pripiskom, da so med dodanimi molitvami in pesmimi „vnouge naše“.¹ V tem „Redu zveličanstva“, ki sestoji iz a) „Reda“, b) molitev in c) pesmi, so sledeči primeri instrumentala sing. fem.: a) str. 4 *pod Nébov letočimi ftičmi ino nad marhom*, 5—6 *z nikakšim talom smertjom*, 6 *smertjom*, 9 *med tebom ino med ženov ino med troim semenom*, 12 *svojom istinskom kervjom*, 16 *smertjom*, *sam seboj*, 18 *z hišov Israelskov*, 19 *z Očom ino njegovim sinom*, 27 *pod Nébov*, 42 *ze vsov čalariov ino z nenavidnim mordalsivom*; b) 46 *s toim svétim Dühom*, *reičjom*, 47 *z menom*, 48 *pred tebom bis*, *z menom*, *s tvoim nevolnim detetom*, 49 *ž njegovov kervjov*, *pred svetov večerjov*, 50 *z Očom Bogom*, 53 *s tebom*, 54 *nezvanjem ino vsakom nepokornostjom*, *z reičjom*, *z hotenjem*, *z pogledanjem*, *z slišanjem*, *z nenavidnostjom*, *serditostjom*, *z krivim priséganjem ino tvoje svéte Zapoveidi ne zderžavanjem*, 56 *nad menom nevolnim greišnikom*, 57 *nad menom*, 59 *svojom mokom i smertjom*, *svojom dragom kervjom*, 61 *pred tebom*,

ali pa nosno o: prim. *drvou* 12 b, *vsamogouči Boug* 3 b i. pod. Ista pisava je tudi v „Novem Zakonu“ iz l. 1771: *drvou* 67, *okou za okou i zoub za zoub* 16, *modroust od trouk* 36, acc. sing. fem. *na edno jako visoko gorou* 11, *vojskou poleg deco* 8, *moko* 79, gen. pl. *od sinouv svoji*, *ali od tihéncov* 57, *sinouv poleg delavcov* 64, adv. *gnao se je na skakouv* 27 (gl. Miklošič, Vergl. Gramm. II. 230: „na skakov gnati, hung.“) i. pod. Le adv. *domov* piše Küzmič 26 kakor Trubar in Dalmatin *domou* (gl. Škrabec, Cvetje III. 11 in JS. I. 227 ter Dom in Svet III. 57). Prim. tudi Kúhar, Nár. bl. 2: *domô*. Ako stoji poleg *zoub* 16 tudi *moka* 13 i. dr., moremo sklepati na kratkost vokala. Nejasno je, zakaj imamo le v pronominalnih adverbih refleks *u* za *o*: N. Z. predg. § 11 *povsud*; str. 12, 15, 39, 46, 51 itd.: *odnut*; str. 41, 44, 46, 47 itd.: *odkud*; str. 57: *odsut*.

¹ V izvodu ljubljanske lic. knjižnice je „Red“ privezan k „Navuku“. V predgovoru k „Navuku“ omenjena najstarejša prekmurska knjiga, po ogrskem izdani „Györszki Katekizmuš“ F. Temlina iz Krajine (v Halli 1715), mi ni bila dostopna. Že Küzmič je, kakor pravi predg. 3 b, svoje dni le kaka dva taka videl. Dostopna mi tudi nista bila od J. Melicha v „bibliografiji slovenske literature na Ogrskem“ (Magyar Könyvszemle 1902, str. 5) imenovani in v Budapešti se nahajajoči abecednik iz l. 1725 ter prekmurska kupna pogodba iz XVI. stol. iz župnega arhiva v Martijancih, podarjena A. Trstenjaku (gl. A. Trstenjak, Odlomek iz ogrskoslovenske književnosti, Spomen-Cvrieće, Zagreb 1900, str. 512).

ž njegovom svetom kervjom, 63 z kervjom, med žitkom ino smertjom, svojom dragom kervjom, 64 z tebom; c) desnicom svom, z tvon kervjom, 68 svom besnočom, z menom, 69 s tvom kervjom, 73 šterov, 74 z menom, 75 je z menov, mene z rokouv brani svojov, 76 pod tvojev obrambov, 78 smertjom, 79 z teilom, z dūšom i ze vsim, z vojskou, z našov močjov, 83 z voljom, ze takovom reičjom, 84 z miloščom svojom, 87 lada nehom ino zemlom, 89 smertjom. Na splošno je tudi v „Redu“ kakor v „Navuku“ isti smisel v rabi končnic -ov in -om. Zadnje se nahaja predvsem pri osebnih zaimkih in osnovah na -i-, zlasti z nenaglašeno končnico, prvo pri osnovah na -a-; pojavlja se pa tudi tu že -om, zlasti v bližini drugih -om; umljivo je tudi očom. Razen tega pa napravljajo primeri vtis, da je tudi pri osnovah na -a- predvsem pri nenaglašeni končnici dana možnost analogije in prirastka -m po samostavnih moškega in srednjega spola. Nenaglašeno -ov se je preje moglo podvreči vplivu analogije nego dolgo naglašeno -óv. Končnica instrumentala sing. masc. in neutr. je sedaj ali nenaglašena ali kratko naglašena (n. pr. pri enozložnih oblikah); starejšega *duhôm, mesôm*, kolikor je videti, ni več. Da pri femininih res igra vlogo naglašenost končnice, je jasno vidno pri osnovah na -i-. Govore pa za to tudi osebni zaimki, ki po Pavlu in Kūharju ne naglašujejo končnice, ter pogostno -om pri adjektivih brez naglasa na končaju.

Vsekako pa pri osnovah na -a- tudi na podlagi pretresa gornjih tekstov ne moremo govoriti o posebni razširjenosti analogije po moških in srednjih samostavnih v starejši književni prekmurščini. V poznejših knjigah beremo praviloma sploh le -ov, prim. M. Barle „Krszcsanszke nõve peszmene knige“ (v Šoproni 1823); str. 1 med *Božov službov*, 2 z *verov*, 8 z *vrêlostjov*, 217 z *pravov vrêdnostjov* itd. Fr. Žbüll, župnik v Dolincih, rabi v pismu k J. Borovnjaku, ki ga je objavil B. Raič (LMS. l. 1869., str. 71 sl.), le -ov: s *sílov*, pod *nesnágov*, pred *ednov soglásnicov (tihnicov)*, za *takšov rejčjov* itd. Ivan Kardoš, protestantski duhovnik v Hodoši, ki je izdal l. 1837. Katekizem, a l. 1868. poslovenil „1867. leta vogrskoga orsačkoga spravišča posvečeno pravdesklenje“ piše v zadnjem spisu: z *vjedinanov volov*, s *samovladnov oblastjov* itd. (gl. Raič, l. c. 67 sl.). Letos — 1921 — je izšla v Budapešti knjižica „Toldi.

Versusko pripovedávanje szprávljeno po Arany J. na vend jezik obrnyeno po Kardos J.“ O tem prevodu pravi pripomnja na početku knjižice, da je bil rokopis več kot šestdeset let shranjen „na ednom podlási“. Tudi tu imamo vseskozi -ov: n. pr. str. 49 z *velkov glavov svojov*, 47 z *vúzdov* itd. Zanimiv je slučaj rime z genetivom plur.: 23 z *vučicov—stricov*. Končno naj omenim še abecednik „ABC, zacsétne knige cstenyá za vesznicske solé“ (Budapešta 1899): str. 76 *pred hižov*, 81 *pod gorov*, 82 z *zemlöv*, 84 z *vesélov zménov*, 87 z *mojov veternicov*, 69 *pred svojov pesmov*, 71 z *radostjov* itd.¹

Ne more biti tedaj nobenega dvoma, da je za pristno končnico v instrumentalu sing. fem. na -a- v prekmurščini smatrati še sedaj -ov, ozir. pod naglasom -ov,- oúv z bolj ali menj v diftong prehajajočim o. V „Novem Zakonu“ si je Kúzmič deloma vstvaril umetno pravilo. Stiki njegovega prevoda z drugimi, ozir. njega razmerje do njih še ni pojašnjeno. Kakor priča predgovor § 13. si je bil v svesti bližjega sorodstva „Krajncov i zdolnji Štajercov“ „z našimi Vogrskimi vu Železnoj, Sala i Šomockoj stolici bodoučimi Sloveni“ ter je poznal južnoslovansko protestantsko književnost. Dotično mesto v predgovoru slove: L. 1562. je „Primuš Truber, Bože rejči vu Aurachi, kak se sam zove, sluga, Nouvi Zakon po Krajnskom jeziki z Glagolskimi pískmi vö dào. Na drúgo leto pa, tou je 1563. Dalmata Antoni, Števan Istrianski i Jüri Iurjavič, dajo štampati znouvič v tom jeziki v ednom tali štiri Evangyelište, v drúgom pa Apoštolor Djanye z Listmi i s. Ivana Oznano-stjom vrét v Tibingi z Glagolskimi i Cyruliškimi pískmi, kak naši exemplarje kažejo, in 4to. Po eti ide Dalmatina Iüri i cejlo Biblio, tou je, Staroga i Nouvoga Zakona vso pismo, obrně na Štajerski jezik z velikim, kak pravi, trúdom; i dajo vö štampati vu Wittebergi v 1584. leti z Vlaškimi, ali si bojdi z Deačkimi pískmi in folio“. (§ 14) Ker pa „tej naši Vogrski Slovenov jezik od vsej drúgi dosta túhoga i sebi lastivnoga ma“, ter Sloveni med Muro in Rabo samo na svojem jeziku sv. Pismo razumejo, ne pa Truberovega, ni Dalma-

¹ Po podatkih prof. dr. J. Šlebingerja se v gori opisanem okvirju ponavljajo v različnih izdajah molitvenih knjižic gotovi isti slučaji z -om do našega časa. Temu naj dodam, da je prof. Šlebinger tudi slišal od delavca Prekmurca: z *verom in delom*.

tinovega, zato je Števan Küzmič „z Grčkoga“ prevel Novi Zakon.¹

V slučaju naše oblike ne more biti seveda nobenega govora o kakem vplivu navedenih protestantskih tekstov. V ilustracijo naj navedem le ono v evangelijih se ponavljajoče mesto in sicer po cirilski izdaji, z variantami v oklepaju po glagolski: Mat. VII 2 с каковыми сѣдѡмь бѣдете сѣдѡнти, с таковыми бѣдете весѣиени, и с какоу мѣрѣ мѣрѣте, з оного хце (хоще) се бамь мѣрѣти; Mark. IV 24 с какоу мѣрѣ (мѣрѣ еи) мѣрѣте (мѣрѣте), ономь мѣром се бѣде бамь мѣрѣло (мѣрѣло); Luk. VI 38 з онѣ мѣрѣ съ кѣ (з ономь мѣром с ком) еи бѡдете мѣрѣни, бамь хѡте други мѣрѣти.² V Mark. je dubleta *-u* poleg *-om* i v cirilskem i v glagolskem tekstu, v Luk. je v tem razlika med obema tekstoma, cirilski je *-u*, a glagolski *-om*.³ V tej zvezi hočem spomeniti ogrsko-čakavski ikavski molitvenik „Knjixica molitvena“ (v 1. izd. „u Budimu gradu“ 1718, v 2. izd. „u Ternavi“ 1724 „mlogo bolje popravljena na pravi jezik slovinski“.⁴ Tu beremo n. pr. na str. 69: „z ženom, ali divojkom, ali z udovicom, ali z marvom, i z kakovom, ali z udatom . . ., ali z mužkom glavom . . . i ženskom . . . z tobom . . . sobom“. Toda tudi v takih tekstih ni po mojem iskati vira za Küzmičevo deloma umetno rabo končnice *-om*. Možnost analogije je bila dana, kakor smo videli, v njegovem lastnem, zlasti knjižnem narečju, razen tega je pastiroval med slovensko ko-

¹ Vredno je spomniti, da predgovor h Küzmičevemu „Novemu Zakonu“ nič ne ve o reformatorskem delu Jurja Zrinjskega v Mejmurju, ki je v Nedelišču pri Čakovcu ustanovil tiskarno (1572.), v kateri sta izšli prvi kajkavski protestantovski knjigi Mihajla Bučića, župnika v Belici v Mejmurju: prevod novega zakona in katekizem (gl. Br. Vodnik, *Pov. hrv. knjiž. I.* 204—205). Seveda se do danes ni našel noben izvod teh knjig.

² Prim. k navedenim mestom še Dalmatina: Mat. VII. 2: v kaj za eni sodbi vi sodite, v takšni bote vi sojeni: inu v kaj za eni meri bote vi merili, v ravno taisti se vam bo nazaj merilo; Mark. IV. 24: S kakover mero vi merite, s to se bo vam zupet merilu; Luk. VI. 38: raunu s to mero, s katero vi merite, se bo vam tudi merilu.

³ Prim. k temu istrski prevod prerokov XVI. stol., kjer se poleg redkih *-u* nahaja že navadno *-om*. V primorskih lekcijonarjih XV. stol. je pri osnovah na *-a-* že praviloma *-om* (gl. Leskien, *Gramm. der skr. Spr.* 423, 426).

⁴ Knjižico mi je dal ljubeznjivo na razpolago prof. dr. J. Šlebinger. V bibliografskem svetu je bila do sedaj nepoznana.

lonijo v Šurdu v najbližjem sosedstvu Mejmurja in Podravine, kjer je postalo -om že splošno, ali, kakor vse kaže, tako isto predpolaga starejše -ov, vendar najbrže v mlajši dobi, nego se je izvršil ta proces v štokavščini.

K tej misli me nagiba dvoje. V podravinskih govorih, ki jih je opisal Fr. Fancev l. c. 305 sl. se govori v instrumentalu sing. fem. tudi tam -ōm, kjer je refleks za q—u (l. c. 366). Fancev sicer misli, da je -ōm iz skrčenega ō + m, vendar omenja, da bi pričakovali tam -um, kjer je za q—u. Drugi razlog pa so za me sem spadajoče razmere v kajkavščini sploh. Oblak (AfslPh. XII 434) je našel pri Vramcu v instrumentalu sing. fem. le še redko -o (*molitvo, kervjo, sekiro*) poleg navadnega -u, ki ga pa more (sicer še redko) nadomeščati tudi že -um; -om Vramec po Oblaku ne pozna. Na podlagi česa F. Fancev trdi, da ima -o, -om le Vramec, mi ni jasno. Oblak navaja -om še le iz Krajačevića (1657). Pergošić, ki ima za q le izjemoma o (n. pr. *na moku*), piše v instrumentalu sing. fem. osnov na -a- samo -u in -um, ozir. -ū in -ūm, večkrat oboje pri istem samostavniku (gl. J. Polívka, Zbornik za ist., jezik i kúž. srp. nar. I. od., kú. V, str. LVII, LXXXIV sl., C). Sredi XVII. stol. je -um v kajkavskem književnem jeziku že pravilo: tako je n. pr. pri Petretiću le -um (Oblak l. c. 434). Tudi „Kotoribski protokol“ iz Mejmurja iz l. 1724 sl. piše -um (gl. Kres, V 426 sl.). Iz tega pač moremo sklepati na razvitek -o → -u → -um. Neki redki -om v Frankopanskih listinah poleg -u in -um ne morejo imeti zveze s kakim kajkavskim -o + m (prim. I. Kukuljević, Acta croatica str. 165 listina iz l. 1497 in str. 264 listina iz l. 1569). V prvi je sicer tudi v pripisu zagrebškega kapitelja „ze rvkom nassom wlaschyom“ (gl. Đ. Šurmin, Acta croatica I 430), ali tudi temu, se mi zdi, ni prilagati nikake dokazilne sile za nahajanje kajkavskega -o + m že v XV. stol.

Tudi sedanje stanje, v kolikor ga moremo pregledati, je v našem pogledu značilno. V Zagorju se nadaljuje vzhodno štajersko -oj, v Prigorju je -u, v Trebarevu srednji glas med u in o, v Lokvah -o, v Varaždinu pa predvsem -um, na severu Križevške županije in v Vrbovcu narobe -om in še le v drugi vrsti -um (Lukjanenko, Kajkavskoje narėčije, Univers. Izvēstija Kijev. 1905 april, str. 175 sl.; o dialektološkem gradivu

in literaturi gl. ib. 1904, julij, str. 9 sl.). Zadnje je že prehod k podravinskim govorom. Ako se po Lukjanenku v varaždinskem okraju redkeje nahaja tudi *-om*, ne smemo pozabiti, kar pravi Jagić h kritiki kajkavskega dialektološkega gradiva, a to celo takega, kakor so Valjavčeve „Narodne pripovjedke“, ter o njega nekajkavskih črtah (prim. Archiv f. slav. Philol. XXXVII 581 sl.). Ni pa seveda izključeno, da je tudi tu kaka zveza z mejmurščino. Govori Žumberka ali Adlešič z *-om* niso naravno nadaljevanje kajkavščine, to so vsled poznejšega priseljevanja že mešani govori in za to ne prihajajo tu v poštev.¹ Pač pa vse kaže, da je severovzhodno kajkavsko *-om* nadaljevanje štokavskega *-om* in da ima kakor to za svojo predstopnjo *-ov* in ne morda škrčeno *-ō + m*. Ta *-ov* imamo v resnici še danes v prekmurščini, a veza med njo in štokavščino je Mejmurje in Podravina z *-om*.

Nekaj sličnega in še bolj jasnega, kakor smo ravno kar dognali, vidimo tudi na jugu v čakavščini. Od Trpnja, pa Lastova do Raba imamo *-om*, *-ōn*, v Trpnju *-om*, na Lastovu in Rabu *-ōn* (gl. M. Milas, Rad CIII 73: *čerom*; Oblak, AfslPh. 16, 443: *iglōn*, *péton*, *ticon*, *hécērōn*, *màterōn*; M. Kušar, Nast. vjes. I. 326: *hécērōn*; M. Kušar, Rad CXVIII 28: *-ōn*). Temu nasproti je na kvarnerskih otokih in njim pripadajočem primorju *-u*, *-um*, *-un*: na Cresu *-ū* (M. Tentor, AfslPh. 30, 170), na Lošinjju *-u* in na Krku *-u*, *-um*, *-un* (I. Milčetić, Rad CXXI. 120—122), v Novem *-ūn* (A. Belić, Izv. otd. russk. jaz. i slovesn. petrograjske akademije XIV. 2, str. 223 sl.), tudi okrog Bakra *-ūn* (A. Leskien, AfslPh. 5, 186; Gramm. der serbo-kroat. Sprache 420; Milčetić l. c. 122), v severno-vzhodni Istri *-un* (D. Nemanić, Čakavisch-kroat. Studien I. 18 sl.).² Obe

¹ V Žumberku je *-om* in *u* za *o* (gl. P. Skok, AfslPh. 32, 363, 367; 33, 340). V Adlešičah je *-om* ter *o* in *u* za *o* (prim. Oblak, AfslPh. 12, 437 in J. Šašelj, Bisernice II. 4: ki mete z novom metlom, neka i s starom; ib. 62: v ruke; 63: preduć itd.).

² Reško in stativsko narečje, kjer se mešata obliki *-on* in *-un*, ozir. *-om* in *-um* poleg *u* za *o*, puščam kot brezpomembno za moje svrhe na strani (prim. R. Strohal, Oseb. dan. riečkoga nar. str. 25 sl. in id., Oseb. dan. stativ. nar. II, str. 12 sl.). Tudi istrski govor, opisan od D. Zgrablića (Čak. dial. u Sv. Ivanu i Pavlu te Žminju u Istri), kjer imamo pri Sv. Ivanu instr. *-on* poleg acc. *-u*, a v Žminju instr. *-on*, *-uon* poleg acc. *-o* (l. c. XII—XIII), pada iz okvira neposrednega zanimanja naše naloge.

predstavljeni zoni v čakavščini z *-om* in *-ū*, ozir. *-ū + m*, pa imata še danes ohranjen prehod z *-ōv* na Silbi in Olibu, otokih južno od Kvarnerskih (gl. Milčetić l. c. 114, 121, 122). Starejši teksti z jedne strani odgovarjajo današnjemu stanju, z druge pa pričajo, da je bilo *-ov* kot predstopnja za *-om* pred nekaj stoletji seveda bolj razširjeno nego je danes, ko je na imenovanih obeh čakavskih otokih le še teritorialno silno omejen arhaistični preostanek, vendar na krajnjem voglu meje proti zoni s krčenjem vokalov. V istrskih prorokih se nahaja poleg *-om* tudi *-u*, v lekcionarjih XV. stol. je redoma le *-om* (gl. primere in literaturo Leskien, Gramm. der serbokroat. Sprache 423, 426), poleg tega pa nahajamo v listinah, napisanih v drugi polovici XV. stol. v Zadru še *-ov*: *pisah rukov moev* (I. Kukuljević, Acta croatica No. 67, str. 88 in No. 95, str. 112).

V štokavščini je najstarejša pristna domača oblika instrumentalna sing. osnov na *-a-* s končnico *-ov*. Prim. v listini bosanskega bana Kulina iz l. 1189: *npasovъ vnpovъ, vsouovъ volovъ, novelovъ banovъ*. Temu nasprotno imajo n. pr. brižinski spomeniki *vuolu* I 14 bis, *vuerun* II 105, *to* II 107 z refleksoma *-u* in *-un* za nenaglašeno in refleksom *-o* za naglašeno končno *ǰ*, nastalo po skrčenju iz *-oǰ* (prim. Nahtigal, Freisingensia II. 101 sl.). *-ov* se v štokavščini v glavnem drži do druge polovice XIII. stol., od tedaj pa začenja končnico *-ov* nadomeščati končnica *-ōm* ki je sedaj običajna v srpsko-hrvaškem književnem jeziku (Daničić, Istorija oblika 37; Leskien, Gramm. der serbokroat. Sprache 431). Da končnica *-ōm* ni vsa kar prosto prevzeta od samostavnikov moškega in srednjega spola, kaže dolžina. Ta je nastala vsled končnega *-u* (*v*), prim. *lūdōv-lūdōva* (gl. A. Leskien, Die Quantität im Serbischen str. 76; id. Gramm. 200—201 i. dr.).

Za drugi kraj srpsko-hrvaškéga ozemlja, na štokavskem jugovzhodu, moremo konstatirati isti fonetični pojav, ki je privedel do *-ov* preko *-oǰu*, za Aleksinae. Odtam je Karadžić (List za srpski narodni život IV 91 sl.) zapisal *gledav, nemav, pođev, pijejv, vidiv, zboriv* mesto *gledaju, nemaju, pođeju, pijeju, vidiju, zboriju*. To isto se je razvilo ter je naravnost tipično, kakor bomo videli, tudi v vzhodni bolgarščini. Že pri Aleksincu in dalje doli na jug v smeri proti Macedoniji pa preneha že *-om* za

staro -ov, pa imamo zopet rezultat krčenja -u:¹ *sas žénu, sas kosú* (O. Broch, Die Dialekte des südl. Serbiens 62), *свс кóсу, св^а секúру, частúла иа св^с пакúју, рúнне (с) сáблү, св^с ложúлү, соз дéуү* itd. (A. Belić, Dijalekti istočne i južne Srbije, Srp. dij. zborn. I 309), *сac брaкү* (Nušić, Kosovo, Opis zemlje i naroda I 50; Polivka Sborn. stat. posv. Lam. 108). Prim. tudi „treva niknit gorum zelena“ iz Struge (Lavrov, Obzor zvuk. i form. osob. bolg. jazyka. Moskva 1893, str. 139).

To se strinja s starejšimi cerkvenoslovanskimi spomeniki t. zv. srednjobolgarske recenzije, ki so nastali v Macedoniji, ne pa v vzhodni Bolgariji.² Tak spomenik je n. pr. brez dvoma Dobromirovo evangelije, a tu beremo: *съ дружнихъ своѣхъ 22^b. 1, тоѣхъ бо мѣрѣхъ 52^a. 11, наадъ челѣданихъ своѣхъ 80^b. 4* (gl. Jagić, Evangelium Dobromiri, ein altmaced. Denkmal der kirchenslav. Sprache des XII. Jahrh., str. 7 sl., 62). Prim. tudi v Srećkovičevem evangeliju iz začetka XIII. stol. *подъ трапезѣхъ* (Polivka, Srednjobugarsko jevanđelje Srećkovičevo, Star. XXIX, 96, 111). Nasprotno pa stoji v nedvomno vzhodno-bolgarskih tekstih, kakor sta trnovsko evangelije (ok. 1273) in evangelije Joana Aleksandra (iz l. 1356), *-оѣ: Trn. Luk. VI 38 тоѣхъ бо мѣроѣхъ ѡже мѣрѣте, Mat. XIV 8 наважана матернихъ своѣхъ* in v prepisu iste roke *цѣн(о)ѣхъ,³ рѣкоѣхъ* (Valjavec, Star. XX. 157 sl., 184; Leskien, AfslPh. 4, 512); *ев. Jo. Aleks. еоаоѣхъ, глагоѣхъ, клатѣоѣхъ, снлоѣхъ* (R. Scholvin, AfslPh. 7, 1 sl., 163). Za Joana Aleksandra se je prevedla l. 1345 hronika Konstantina Manasija, ki se je ohranila v originalu v moskovskem patriarškem rokopisu i v prepisu v vatikanskem rokopisu (gl. K. Jireček, Geschichte der Bulgaren 444; M. Weingart, Byzantské kroniky v literatuře církevně slovanské, Čas. pro mod. filol. VII. 55). Iz prvega je izdal P. Biljarskij povest o trojanski vojski (P. Biljarskij, O srednje-bolgarskom vokalizmě po patriaršemu spisku lětopisi Manasija, izd. vtoroje, Sanktpeterburg 1858, str. 45 sl.), iz drugega pa Miklošič t. zv. „trojansko pričó“

¹ Prim. tudi po Karadžičevem Rječniku v Črni gori pās za pōjās.

² Srednjobolgarske spomenike je mogoče deliti celo na več skupin; ali stvar še daleč ni do konca dognana. Prim. J. Páta, Lfil. XLII. 239 in ČMF. 5, 379.

³ Pri Valjavcu napačno natisnjeno *цѣнѣхъ*; pri Leskienu je *цѣнѣ хъ*, ker se jedna črka ne da brati, ki pa more biti tu seveda *le o*.

(Miklošič, Trojanska priča, Starine III 156 sl.). V obeh teh rokopisih nahajamo -oŕ: n. pr. Manas. ελληνοŕ 51, добροтоŕ 52; troj. pr. рѣкоŕ 162, незлобоŕ 186 i. dr. V Grigorovičevem parimejniku iz konca XII. ali začetka XIII. stol. je brati na prvem listu: межадоу свѣтѣомъ н межадоу тѣмоа, межадоу боаоа с боаоа itd. (R. Brandt, Grigorovičev parimejnik, vyp. 1, Moskva 1894, str. 1 sl.).

V nekih srednjobolgarskih tekstih vidimo vpliv obojnega dialektološkega ozadja. V apostolu iz Strumice iz konca XII. ali iz XIII. stol. imamo sicer клатек (tako tudi v apostolu Karpinskega XIII.—XIV. stol.), vendar tudi коек члѣок (Polivka, AfslPh. 10, 127). Tako isto je v bolonjskem psalterju, ki je bil pisan po l. 1230 blizu Ohrida, ps. II 6 нааѣ чнѣномъ горѣ стѣкѣ (tu je bilo tudi v sinajskem psalterju prv. горѣ, gl. še doli), poleg tega pa n. pr. XXX 2 прѣаѣокъ теоеѣк, LXIV 7 члѣок i. dr. — nahaja se tudi pisava z -ŕ in o nad besedo (Jagić, Psalterium Bononiense, Vindobonae 1907; Ščepkin, Bolonskaja psal'tyr', Sanktpeterburg 1906, str. 215; prim. tudi Vondrák, Altkirchensl. Gramm.² 411).

Zanimiva je razlika na prvem gori iz apostola navedenem mestu med Hvalovim rokopisom (iz l. 1404) in Šišatovaškim apostolom (iz l. 1324). Dasi pripadata oba rokopisa srbski cerkvenoslovanski recenziji, imamo vendar pri Hvalu клетѣоу, a v Šišat. клетѣою. V zadnjem se je ohranila v našem pogledu, kakor v srbski recenziji sploh in kakor bomo to še videli, stara cerkvenoslovanska tradicija, med tem ko je drugače konservativni bogomilski Hvalov tekst potekel iz Macedonije. V Šestodnevju Joana eksarha srpske recenzije iz l. 1263 stoji v tekstu n. pr. list ε: трѣѣою tako kakor v epilogu srbskega meniha prepisovavca великою жалостною, кою казнню (O. Bodjanskij in A. Popov, Šestodnev, Čtenija obč. istor. i drevn. ross. 1877). V razpravi „O mluvé Jana exercha bulharského“ (v Praze 1896) Vondrák ne govori o naši obliki. Tudi v pristnih srbskih spomenikih imamo poleg narodne končnice -оѣ pod vplivom cerkvene slovanščine le -ою. V hilandarskem tipiku sv. Save iz XIII. stol. je brati теплотою, теплою лубѣвню (Miklošič, Monumenta serbica str. 3). V listini sv. Save iz l. 1233 je podpisan „Сава вѣжнѣю мнлостню архъниепнскѣпъ срѣбске земле н поморске“ (Monum. 19). V listini nečaka sv. Save, kralja

Stefana Radoslava iz l. 1234 pa beremo *многостнию божнекъ, подь роуковь кралевьства ми* proti *ib.* na koncu *подьписанъ роукою кралевьства ми* (Monum. 20). V življenjepisu sv. Simeona, t. j. Stefana Nemanje, ki ga je napisal sin, kralj Stefan Prvovenčani, brat sv. Save, stoji zopet *водою, прѣчистою своею крьвню, выстою* str. 1, *завѣстною аниволюю* str. 2 (Šafařík, Památky dřevn. písemn. Jihoslovanův. Život sv. Symeona od krále Štěpána, z rukop. XIII. stol., druhý otisk, v Praze 1868). V nasprotju z navedenimi srbskimi listinami imajo bolgarske listine -оѡ, ozir. vsled mešanja nazalnovokalnih znakov -оѡ: n. pr. listina Joana Šišmana iz l. 1378 v Srèdeci, s katero obdaruje Rilski samostan, *вѣрѡѡ*, v moldavovalaški listini iz l. 1645 v Trgovišti *моантѡѡѡ* (Šafařík, Památky itd., Okázky občanského písemn., druhý otisk, v Praze 1870, str. 105 in 115). Vendar je v prvi listini tudi *с коупнѡѡ* in *сз кроушевнѡѡмъ жѡ н арменнѡѡмъ* ter *сз рѣкомъ нлнннѡѡмъ* (Okázky 106—107), znak mešane jezika. Ako je napisano v listini Konstantina Asěna iz l. 1259—1278, s katero obnavlja samostan pri Skoplju, *сз плнннѡѡ рѣкомѡѡѡѡ* (*ib.* str. 25), tedaj se v tem morebiti zrcali dialekt, ki je stal blizu imenovanemu mestu. Res je imela rodbina Konstantina Asěna, ki je bil Srb, svoja posestva ob Vitošu pri Srèdecu (K. Jireček, Gesch. der Bulg. 269). Drug jezikovni vpliv nego vzhodnobolgarski je videti tudi v listini Asěna I iz l. 1186—1196: *с кѡѡ п л ѡ ѡ к а к е ѡ л н е ѡ ѡ* (Monum. 2). Da je jezik tudi tu mešan, dokazuje še fonetična oblika brez t. zv. epentetičnega *l* v sledeči vrsti: *н л н к ѡ п н ѡ ѡ к а к е ѡ л н е ѡ ѡ н ѡ ѡ с а т ѡ ѡ*. -ѡ kaže na jugozapadno bolgarsčino ali jugovzhodno srbsčino, ozir. sosedna macedonska narečja.

Počeniš s XIV. stol. se v bolgarskih listinah (prim. gori listino iz l. 1378) in sicer predvsem v moldavovalaških pojavljajo tudi oblike z -om (gl. Lavrov, l. c. 140), katerih prava domena je stara srbsčina. V koliko je to vpliv stare srbsčine, v koliko nadaljevanje istega procesa, kakor se je bil izvršil v stari srbsčini, je težko določiti. V jedni listini iz Bukarešta iz l. 1573 imamo poleg -om tudi še -u: *зѡ ннхнѡмъ добромъ волю* in *зѡ ннхнѡмъ доброволю* (J. Venelin, Vlaho-bolgarskija ili dakoslavjanskija gramaty, S. Peterburg 1840, str. 203 in 205).¹

¹ Izdaji I. Iljinskega, Gramoty bolg. carej, Moskva 1911 ter Gramota Joanna Asěnja II (Izv. russ. arheol. inst. VII. 1) mi nista dostopni.

Pisci listin so bili iz različnih krajev ter so nekateri mogli pisati dialektološki precej pisan jezik. To je bilo tem ložje, ker so se na tem razmeroma majhnem prostoru blizko dotikale razne razvojne faze z -*oju*, -*oju* in -*oju*, pa tudi -*ju* (-*u*). Podrobnih študij nam o tem seveda še manjka. Oblikam na -*om* v narodnih bolgarskih pesmih, zapisanih predvsem v sosedstvu s Srbi, n. pr. v Köstendilu (gl. Lavrov l. c. 139) ni prilagati posebne važnosti.

V splošnem se nam je pokazalo, da je bila v srednje-bolgarskih spomenikih razlika med macedonskimi in vzhodno-bolgarskimi spomeniki: maced. -*ju*, vzh.-bolg. -*oju*, prvo vsled kontrakcije iz steksl. -*oju*, drugo kot nadaljevanje iste fonetične posebnosti, ki je dala v stari srbščini -*ov* (-*ovk*) in potem analogije -*om*. Že v stari cerkvenoslovanščini je, kakor znano, nekaj razmeroma redkih slučajev z -*ju* poleg starega in navadnega -*oju*. Da je prvo sekundarno ter že plod kontrakcije, smatrata dandanes Hujer (Slov. dekl. § 159) in Kul'bakin (Drevnecerkovnoslov. jazyk² 109) za verjetno; Leskien (Handbuch der altbulg. Sprache⁵ 43, 79) ne govori o taki kontrakciji, Vondrák pa je v drugi izdaji svoje Altkirchenslav. Grammatik napravil proti Vergl. slav. Grammatik celo preokret v nasprotno smer. V Vergl. slav. Gramm. II 6 se Vondrák sicer negotovo izraža, vendar nagiblje k misli, da bi moglo biti *ranka* sekundarno. V Altkirchenslav. Gramm.² 134 sl. je deloma še vedno iste vrste negotovost, vendar sledi iz besed „Instr. sg. ꙗꙗꙗ, ѠѠѠꙗꙗ, lit *rankà* aus urbaltslav. *ronkám*, allerdings ist diese Form im Aksl. seltener (im Zogr., Cloz., Ass. und Ps. sin. kommt sie etwa zehnmal vor, im Supr. schon häufiger, nämlich 36 mal)“, da le pripušča možnost neposredne zveze med steksl. -*ju* in praslovan. -*ám*, dasi mu Supr. kot mlajši spomenik govori za verjetnost sekundarnosti oblike na -*ju*.

Jaz smatram, da v pojmovanju starocerkvenoslovanske oblike na -*ju* že na podlagi pregleda faktičnega stanja v slovanskih jezikih ne more biti nobene negotovosti in nobenega dvoma. Pa tudi način nahajanja v spomenikih govori za to, da nimamo opraviti z nikakimi arhaizmi. Razmerje med obema končnicama je v starocerkvenoslovanskih spomenikih sledeče (prim. R. Scholvin, Afsl. Ph. 2, 502 sl.; Vondrák, Aksl. Gr.² 409 sl.; P. Lang, Jazykovědecký rozbor euchologia sinajského, v Příbrami 1889, II 1, str. 30): v Mar. in Evh.

oblik z *-ж* sploh ni, kajti Luk. XXI 16 Mar. братрнѣж in tako isto Zogr. братьрыж, Ass. братнѣж kaže prehod v deklinaciji osnov na *-i-* (Vondrák l. c. 410). K Mar. in Evh. bi lahko prišteli še Ass., ker slučaji kakor Luk. III 1 галнлѣж, нюдѣж in tako isto še Zogr. Luk. XVII 11 галнлѣж за *-ѣж* drugih tekstov ne prihajajo v poštev kot polnopravni primeri končnice *-ж* (Vondrák l. c. 409—10); pač pa stoji nedvomen slučaj v Zogr. Mat. V 35 нн землѣж за Mar. землѣж ter Joh. XVII 5 слабѣж ѣже нлѣхъ, kjer bi pa bil mogoč tudi vpliv sledečega *ѣже*; vendar se nahaja zadnje mesto jednako tudi v Sav. (tu dvakrat, na listu 25 in 107) in Nik. za Mar. in Ass. слабѣж (tudi Sav. ima sicer слабѣж); v Sav. prim. še Luk. X 27 ксеѣж ашеѣж сеѣж; v Sin. ps. stoji ps. XXXII 16 многѣж снлѣж за Pog. in Bol. многоѣж снлѣж, XXV 1 негълобѣж моѣж, а II 6 se je prv. горѣж стѣж, kakor ima tudi Bol., popravilo v горѣж s še enim nadpisanim *ж*; dvakratno *ж* se nahaja v Sin. ps. še XXX 2 правѣжнѣж твоѣж in LXIV 5 правѣжнѣж; v Cloz. 145 je съ вѣскоѣж обрѣтѣжштѣж сѣ тѣжю, kar očitno kaže na severozapadno macedonsko ali tudi severozapadno hrvaškoglagolsko ozemlje; v Supr. je razmeroma največ slučajev z *-ж*, po Scholvinu 36 + 7 (20 samostavnikov, 16 pridevnikov in 7 zaimkov), po Vondráku 31 (15 samostavnikov in 16 pridevnikov, ki pa so pretežno v zvezi z *-ыж* osnov na *-i-*) proti 274 — brez zaimkov — (207 samostavnikov in 67 pridevnikov) z *-ѣж*, razen tega sta v Supr. še z *-ѣж* 2 samostavnika (414, 1 нѣжлѣж in 511, 20 рѣжлѣж), 24 pridevnikov in 1 zaimek. Nekaj posameznih primerov z *-ѣж* pri pridevnikih je tudi v spomenikih, ki sicer nimajo pravih oblik z *-ж*: prim. Mar., Ass., Zogr. Luk. II 5 обрѣченѣж женоѣж in v Evh. 62a (честнѣжнѣж мѣкоѣж своѣж, 19b молнтвоѣж къ тебѣ сѣштѣжнѣж, ter 105b съ вѣскоѣж съмѣренѣж мѣдрѣстнѣж. Poleg tega je še Zogr. Luk. II 5 сѣштѣжнѣж не прѣзлѣноѣж ter Cloz. 682 нѣштѣж безакон'нѣж. Kiev. VIb слабѣж твоѣж небесьскоѣж poleg V 17 вѣчноѣж je najbrže pomota (prim. Vondrák l. c. 148 in 473). Za pisne pomote smatra Leskien (Handbuch⁵ 80) tudi vse druge samostavn. slučaje z *-ѣж*. Verjetno bi to bilo zlasti v slučajih, kjer imamo še v korenu kak *ж*: vse slučaje 'pa je le težko razlagati kot pomote. Pridevniška oblika *-ѣж* je poleg *-ѣж* prevzeta celo v paradigmo določne sklanje (Vondrák, Leskien, Kul'bakin), ker jo je mogoče

in verjetno izvajati iz prv. -o + ŷeiŷo, kakor je gen. -yŷe iz -y + ŷeiŷe (Vondrák, Vergl. slav. Gramm. II 115 i. dr.) Zato so neki slučaji lahko napisani tudi pod nje vplivom, nemogoče bi pa tudi to ne bilo, nakar je mislil že Ljapunov (Formy sklonenija v staroslovjanskem jazykě, Odessa 1905, I 34), da je vsaj v nekih -xŷ ohranjen sled vokalne asimilacije, predno je nastopila kontrakcija. Pri oblikah na -x je ločiti med Supr. in ostalimi spomeniki. Kakor v raznih drugih točkah, prim. instr. sing. masc. in neutr. -zŷŷ osnov na -o-, tako zavzema Supr. tudi v tej svoje posebno stališče, pa je za -x v Supr. iskati lahko tudi drugo dialektično ozadje nego za -x v ostalih spomenikih. Vendar se ne sme izpustiti iz vida velike neenotnosti jezika v Supr., sestavljenega po svojem poreklu iz različnih prevodnih sestavin, ki so se tudi na različnih mestih prepisavale. A podrobnejše študije o dialektologiji starih cerkvenoslovanskih spomenikov nam, tudi v kolikor so seveda mogoče, še vedno manjkajo. (Študije Vondrakove o Supr. nam danes ne morejo več zadoščati.)

Oblike z-x v glagolskih spomenikih so v glavnem prvi pojav istih oblik v macedonsko-srednjobolgarskih spomenikih, o katerih sem že gori govoril. Ne smemo si pa seveda misliti, da so bili nekdanji macedonski govori povsem enotni: saj tudi danes niso. Kakor je še dandanes razlika n. pr. glede refleksov za x med vzhodnobolgarskimi, južnovzhodnomacedonskimi in drugimi macedonskimi narečji (prim. Oblak, Macedonische Studien 25 sl.), pri čemer se v južnovzhodnomacedonskih narečjih še vedno zrcali starocerkvenoslovansko stališče, tako je moglo biti in je najbrže bilo tudi v dobi prepisovanja starih cerkvenoslovanskih spomenikov. Kontrakcija vokalov je danes v Galičniku dalje razvita nego v govoru sela Suho (Oblak l. c. 41 sl.). Tudi na jugu južne slovansčine se je tedaj bila razvila kontrakcija in sicer ne na starocerkvenoslovanskem jugovzhodu, temveč bolj v sredi in proti jugozapadu, kakor je na severozapadu obsegala poleg večine Slovencev še del kajkavcev in čakavcev. Ali ima morebiti to tudi kak pomen za pojmovanje prvotnih dialektičnih zvez in selitev in potrjuje li neke Miklošičeve misli, tu dalje nočem razpravljati.

Na severu, od Prekmurcev dalje, zavzema slovaščina, ali bolje del slovaščine proti češčini in slovaščini isto stališče kakor prekmurščina proti slovenščini. A. V. Šembera (Základové dia-

lektologie československé, ve Vídni 1864, str. 64 sl.) deli slovaščino na tri narečja: zapadno, srednje in vzhodno. V zapadnem nareču, t. j. v glavnem ob Moravi, Vagu in Nitri, se govori v instrumentalu sing. fem. osnov na *-a-* kakor v češčini rezultat kontrakcije iz *-oiŕ* dolgo *-ú*. Na vzhodu v Spiškem, Šariškem, Zemenskem in Abaujvarkem okrožju, kjer se prehodi k poljščini in maloruščini, je ali tako isto *-u*, poteklo iz *-ú*, ali pa kakor v srednjem narečji *-ou*. Srednje narečje se razteza po Šemberi (l. c. 70) „po Horním Pováží až ke hranicím stolice Třenčanské, po Horním a Středním Pohroní, též po řekách Řimavě a Jelšavě, čili v Dolní Oravě, v Turci, v Liptově, ve Zvoleně, v Tekově, Hontě a Navohradě a poněkud i v Gemeru“.¹ V nekih krajih Gemera je končno *-ó*, kar se govori tudi v genetivu plur. za *-ov*, ter je tedaj nastalo iz *-ou* (Šembera l. c. 77). Isto sliko podava Pastrnek (Beiträge zur Lautlehre der slovak. Sprache in Ungarn, Wien 1888, str. 69). Glasoslovni zakon, da si v slovaščini v eni besedi ne moreta slediti dolžini (Pastrnek l. c. 116), dokazuje, da srednjeslovaško *-ou* ne velja za dolžino. Sicer se pa mestoma izgovarja ne le kot *-ou*, temveč tudi kot *-ov* in *-of* ter se rima z genetivom plur. na *-ov*: *bezdrahou-vrahov*, *zlatou-bratov* i. pod. (gl. Polívka, Sbornik statej posv. Lamanskomu str. 105). To *-ov* se v slovaščini zaznamuje s časov prvih srednjeslovaških zapisov XVI. stol. (Polívka l. c. 106).² Da je jako stara dialektična posebnost, ne more biti dvoma. Podatke Šembere in Pastrnka potrjujejo najrazličnejši dialektološki doneski, gradivo in monografije (prim. še Florinskij, Lekciji po slav. jazykoz. II 326 sl., K. Suchý, Der Dialekt der Marche bene in Ungarn, Věstnik kr. české spol. nauk 1915, str. 4; J. Polívka, Příspěvek k dialektologii spišské stolice, Listy filol. XXX 415 sl. i. dr.). Slovaška narečja ali vsaj glavna podnarečja bi zaslužila novega pregleda. Izdala naj bi se pa vsaj bibliografija vsega gradiva. To velja tudi za maloruščino.³ Če tudi misli Pastrnek, da med Slovaki in Malorusi v Karpatih, ki imajo tako isto *-ov*, ni prave

¹ Prim. L. Niederle, Nar. mapa uher. Slováků na základě sčítání r. 1900. Praha 1903 (2. izd. pod naslovom „Uherští Slováci“, Praha 1906).

² V odlomku pridige iz XV. stol. izdanem v AfsIph. 1, 617 sl. stoji po drugem narečju „zwathu radostju“ (l. c. 619).

³ Za to prim. sicer V. Francev, Obzor važ. izuč. ugor. Rusi, Varšava 1901.

zveze (l. c. 70), vendar ne smemo pozabiti, da je z jedne strani delna pretrganost slovaško-maloruskega ozemlja, kakor pričajo tudi zgodovinski viri, sekundarnega značaja (prim. samega Pastrnka v Věstniku české akad. XIII 12 sl.), in da so z druge strani pokazale Brochove študije, kako ravno slovaščina prodira proti vzhodu, pa je pod njo še jasno opaziti starejši maloruski sloj (O. Broch, Studien von der slovak.-kleinruss. Grenze im östl. Ungarn in id., Weitere Studien, Kristiania 1897, 1899). Najboljše delo o vzhodni slovaščini je danes S. Czambela „Východoslovenské nářečie“ (Turč. sv. Martin 1906, prvi zvezek dela „Slovenská reč“). Po njem se v „mešanih“ vzhodnoslovaških govorih, v južnozpadnem oglu Spiškega okraja, t. j. v t. zv. „lučivnjanskem“ govoru, ter prav na vzhodu, kjer je silnejši vpliv maloruščine, govori -ou (l. c. 427, 411). V delu „Slováci a ich reč“ (v Budapešti 1903), v katerem Czambel razvija misel, da so Slovaki južni Slovani, kar je s pravico odklonil Pastrnek (Afsl. Ph. 26, 290 sl. ter Věstnik české akad. XIII 1 sl.), Czambel ne govori o naši obliki. Naši zaključki so ob njej seveda popolnoma drugačni, nego jih dela Czambel, kateri, kakor se zdi, do danes ni prešel preko starega pojmovanja prvotno izoliranih jezikov po teoriji A. Schleicherja. — O -om, -um na severu slovaškega ozemlja, kar smatra Pastrnek za nastalo pod poljskim vplivom (Beiträge l. c. 69), tu ne bom dalje govoril, ker bi me predaleč zavedlo.

Kakor v slovaško-maloruskih mešanih govorih, tako je tudi v karpatski maloruščini -ov. Baš z meje proti slovaščini je n. pr. Broch zapisal iz govora kraja blizu Užhoroda instr. *hrát'skôu*, acc. -*sku* in *pát'ôu* (Broch, Zum Kleinrussischen in Ungarn, Afsl.Ph. XVII 339, 350). Tudi v Slav. Phonetik str. 254 navaja ugrorus. *mnôu* in razlaga diftong z izpadom intervokaličnega *i*. Smal-Stockyj, Grammatik der ruthen. (ukrain.) Sprache, str. 240 (Wien 1913) govori le nasplošno, da je mesto -*oju*, -*ejju* v Galiciji in Bukovini dialektično -*ov*, -*ev* v rabi, ter pripominja, da so to obliko rabili preje tudi pisatelji. Ib. 245 še pravi, da govore -*ov* Bojki in Hueuli, -*om* Lemki. Mnogo več ne pove tudi spis Smal-Stockega (AfslPh. 8, 420 sl.). J. Golovackij (Rozprava o jazyčě južnoruskôm i jęgo naręč'jah, L'vov 1848, str. 37 sl., 41 sl., 49)¹ deli južnoruski jezik na tri

¹ Izšlo tudi v Istorii. očerk osnov. gal.-rus. Maticy. Lvov 1850.

narečja: Volinsko-podolsko ali ukrajinsko, gališko ali naddne-strjansko in gorsko ali karpatorusko.

V prvem je v instrumentalu sing. fem. *-oju*, *-eju*, v drugem in tretjem pa *-ov*, *-ev*. Tudi v slovnici M. Osadce, Hramatyka ruskoho jazyka (L'vov 1864, str. 59, 61) stoji, da glasi instrumental sing. osnov na *-a* v gališkem in „gorskem“ narečju na *-ov*, *-ev* (*-iov*, *-ov*). Podrobnejše govori o teh stvareh Ogonovskij (Studien auf dem Gebiete der ruthen. Sprache, Lemberg 1880, str. 123): V karpatskem idiomu Bojkov je v instrumentalu sing. osnov na *-a* včasih *-o-u*, *-e-u*, v Galiciji, Bukovini in na severnem Ogrskem navadno *-ov* (*-ou*), *-ev* (*-jov*), v idiomu Lemkov in tudi drugod v Galiciji *-om*, *-em*.¹ V narodnih pesmih Bojkov iz Koziowe in Dołyne se nahajajo končnice *-ovju*: *юро́вју*, *цлю́зовју*; v okrajih Berežany, Ternópil in Stanislawów pa se rabi v narodnih pesmih končnica *-ojov*: *до́ро́ю́юв*, *ры́кю́юв*; v Pokriwcih v okraju Žydačiw se nahaja celo končnica *-ovjov*: *юло́вю́юв*, *ры́кю́юв*. Samo ob sebi se razume, da so te končnice nastale iz kontaminacije obeh sufiksalskih oblik *-ov* in *-oju*. V narodnih pesmih so namreč po Ogonovskem ohranjene starejše končnice *-oju*, *-eju* (*-jojju*), v občevalnem jeziku omenjenih krajev pa se govori le *-ov*, *-ev* (*-jov*). Povod h kontaminacijskim oblikam je mogla biti tudi težnja po gotovem številu zlogov v verzu (gl. Ogonovskij l. c. 123). Poleg Brocha je o karpatsko-ruskih govorih pisal I. Verhratskij (Über die Mundart der Marmaroscher Ruthenen, Stanislaw 1883 in Znadoby dlja piznannja uhors'ko-rus'kyh hovoriv. Hovory z naholosom nedvyžymym, Zapysky nauk. tovar. imeny Ševčenka 1901, XL).² V prvi razpravi govori o instrumentalu

¹ Prim. o Lemkih monografijo J. Verhratskega, AfslPh. 16, 20. O narečju s prehodom v *-ou* govori ibid. 25, 420. Tudi tu se nočem vpuščati v vprašanje oblike na *-om*, ker je to tukaj vprašanje *za-se* (prim. še pripomnje V. Oblaka v AfslPh. 12, 435 sl.). Vendar moram pripomniti, da je ravno na podlagi pričujoče razprave očito, da ne velja vse, kar se je do sedaj na raznih mestih razpravljalo o oblikah na *-om*. Tudi tu bo treba revizije in različnih razlag po narečjih.

² Dialektično folkloristično gradivo s karpatskoruskega ozemlja je izdal V. Hnatjuk (Etnogr. mat. z uhor. Rusy; Etnogr. zbir. nauk. tovar. im. Ševč. IX. Prim. tudi III. in VI). Gradiva je pa seveda tudi sicer še in od drugod mnogo izdanega (n. pr. Javorskij, K istor. Pušk. skaz., Lvov 1899 iz žurnala Živoje slovo i. dr.).

osnov na -a- na str. 28: бѣбѣ, рѣбѣ, корѣ. Imenovani govor je dandanes na krajnjem južnovzhodnem koncu maloruskih Karpatov. Ker pa imamo sploh v vsem tem oglu maloruskega ozemlja, tudi v Bukovini -o-u in -ov, je to oboje, v zvezi z vzhodno-srednjebolgarskim -ѣ in vsem drugim pasom raznih slovanskih narečij z -ov, gotovo zelo pomembno, pa moremo opravičeno sklepati, da je bilo enkrat tudi tu slovansko jezikovno ozemlje strnjeno ter je jedno narečje prehajalo v drugo. Malorusko -o-u stoji celo najbližje vzhodnosrednjebolgarskemu -ѣ.¹ S tem pa sem zaključil krog pregleda slovanskih narečij, med katerimi so bile svoj čas tudi sredinskoterritorialne vezi in v katerih smo našli v instrumentalu sing. osnov na -a: prekm. -ov, stsrb. (in dial. še danes s.-hrv.) -ov, vzh.-sr.-bolg. oŷ, mrus. -o-u in -oŷ, slovaški -oŷ in -ov, a h koncu opozarjam še na besede, ki sem jih izrekel gori na str. 3.

¹ Jezik izumrlih sedmograških Bolgarov, t. zv. Miklošičevih daških Slovenov, ki pa so se na Sedmograško priselili še le proti koncu srednjega veka iz Bolgarije, tako da je njihov jezik neke vrste nadaljevanje srednje bolgarščine, žal ne predstavlja več tako starih posebnosti, da bi nam mogel tukaj kaj služiti. Od padežev so ohranjeni sicer še gen. in dat. sing. ter dat. plur., ne pa več instr. sing. Prim. v glavnem spomeniku: *sas tvoja sveta beseada* (Miklošič, Die Sprache der Bulgaren in Siebenbürgen, Denkschr. d. Wiener Akad. d. Wiss. fil.-hist. Kl. VII. 117. 144; literaturo o sedmograških Bolgarih gl. v K. Jirečka oceni Miletičevega dela o njih, AfslPh. 20. 114 sl.).

R. Nahtigal.